

hogyan is hagyná érintetlenül az egykor ennek evidenciáját sugárzó műnemet: ez egység apologétáját?

Ezt a világot Istentől elhagyottak is nevezték egykor. Abban a végleg győztes polgári világban, melynek mítoszai már nem lehettek, de epopeiája mégiscsak volt: a regény. Így írta legalábbis Lukács György valamikor, immár túl drámaelméletén s még innen azokon a bűnökön, melyek nagyrészt ugyanebből az elfogadhatatlan történetbölcseleti tényből következtek, mely egy nemzedék kétségbeesése fölött csaknem metafizikai fénnel ragyogott. Egy olyan gondolatmenet szerint egyébként, melyet cikke megírása idején az ifjú Fejtő is osztott.

A varázsától, jelentésétől, Istenétől megfosztott világ, melyben mára az e világi üdvtanok fináléja is elzengett már, ítélkezett a színházon is, nehogy a színház ítélkezzen őrajta. Epizóddá lett sorsunk többé nem változtatható - hát ezért kell mindenáron azaz illúzió, mely mégis valóságról, tehát tragédiáról, tehát mítoszokról beszél. És nemcsak lezárt múlt időben. Ezért kell a színház. Amely azonban immár nem lehet több, mint vágyakozások színhelye - arra, ami többé nem el-érhető. Szomorú, rezignált, polgári hősiesség ez. A regények hősiessége.

Mert csak ez a gyanús műnem kínál immár egyes-egyedül olyan teljességillúziót, a létezés kerek képét, mely egykor az eposzok sajátja volt. Mert a műfaj pusztá konstituáló elvében ott van mindaz, ami egykor, boldogabb korok világ-szemléletének ténye lehetett. Mert polgári mítoszokat sejtet egy-egy olyan, csaknem archetipikus sors, mint Anna Karenina tragédiája, mint Julien Sorelé vagy épp Carmené. Mert már csak ez lehet éppoly feltétlen, közös tudás, mely mégis: minden epizódjában felkavaró és szabad, mint a valamikori mítikus hősök sorsa volt. S a különbség is beszédes persze - az életünkről szól, a fölöttünk kihunyó égről, végleg elszalasztott lehetőségeinkről.

S az események is így kerülhetnek végre saját helyükre. Hogy szegélyezniük lehet egy-egy sorsvonalat - de már csak szegélyezniük lehet. Nem ők a sors, ahogy ívük sem egyedüli. A regényírói képzelet a polgári valóságnál mégiscsak magasabb rendű, s ezért, hogy a színpad számára „nyersanyagul” szolgálhat. Mintha ezekben a polgári epopeiákban ismét létezne egy olyan mitológia, melynek törvényei között ismerősen mozoghatunk, s amely áttűnik az epizódokon. Nem a silány regényadaptációkról beszélünk most, nem a színpadi képregényekről vagy prózai operettekről. A lehetőségről van szó, mellyel persze élni s visszaélni egyaránt lehet. De amely kudarcaiban is ékesszólóan érvel egy olyan illúzió mellett, mely az eseményeken áttűnő jelentésről szól, s arról, hogy egykor tragédiánk volt, színházunk volt, mert teljesebb léte-

zésünk lehetett, s ezt akkor sem kellene elfelednünk, ha a legtöbb, amit tehetünk, hogy rezignáltan utalunk erre az elvesztett gazdagságra.

Édes Anna feleségül mehet csábítójához az utolsó felvonásban. A hűség - minta szerelemben - nem absztrakt elvekhez fűzi a halandókat, hanem hús-vér személyiséghez, s életük, érzelmeik logikájához. S a legfőbb színpadi hűtlenség is éppen az, ha az elv - akár az „epopeiáé” - arat diadalt, s nem a sorsok belső mozgása. A mítoszok logikája, mely efféle sorsokban még megsejthető, magasabb rendű a valóságénál. De minden mítosz addig érvényes pusztán, amíg ebben a valóságban újra és újra elmondható. Amig változtatható. Amig eleven.

Jeanne d'Arc mítoszából mi következik in-

kább: a máglya vagy a nászágy? Amig a kérdés feltehető, addig eleven és eldöntetlen is. S amikorválasz helyett az eseményeket idézzük, azaz eleven történet halálát jelenti. Ezért halhatatlannabbak a regények. Ami tegnap még mitológia volt, mára már kultúrtörténet lehet. És ott vége a szabadságnak is. A mi csekély, polgári szabadságunknak. Ami csak akkor létezik, ha sors létezik. Amely tompuló fényével világíthat keresztül az epizódokon, s ekként ad értelmet nekik. Mi másról szóltak volna a regények. Melyek addig és csak addig lehetnek polgári világunk mítosza, míg újra és újra elmondhatók. Hiszen már úgysem sokáig. A falra nemcsak a szűz festhető, de egy műfaj *mene tekelleje* is.

Hát, legalább addig.

SZILÁGYI ANDOR KÍNAI MESE

Rejtő Ferenc gondolatai egy ókínai mesét juttattak eszembe. És mert a régi kínai mesék mindig tartalmaznak valami örök érvényű bölcsességet, leírom ide „az okosnak okulásul, az ostobának meg úgyis mindegy” alapon.

Egy alkalommal Szün Jin-szen és tanítványa egy embert pillantott meg a folyóban, amint az karjait lógatva állta szügyéig érő vízben, mozdulatlan.

– Mit csinál? -- kérdezte Szün Jin-szent a tanítvány.

– Halat fog - válaszolta a Mester.

– Aha - bölintott a tanítvány.

És amikor délután megálltak, hogy elfáradt tagjaik megpihenhessenek, a tanítvány belegázolt a hideg vízbe, karjait belelógatta a vízbe, és így állt sokáig mozdulatlan. A Mester nézte és hallgatott.

A bokrok ágain nyíltak a barkák, és az égen daloltak a madarak.

Egy másik alkalommal Szün Jin-szen és tanítványa egy másik embert látott meg a folyóparton, aki a parton ült, és egy botra kötözött cukor-spárgát lógatott a vízbe.

– Mit csinál? - kérdezte Szün Jin-szent a tanítvány.

– Halat fog - válaszolta a Mester.

– Aha - bölintott a tanítvány.

És amikor délután megálltak, hogy elfáradt tagjaik megpihenhessenek, a tanítvány vágott egy botot, cukorspárgát kötött rá, és belelógatta a folyóba. A Mester nézte és hallgatott.

A bokrok ágain illatoztak a virágok, és az égen daloltak a madarak.

Egy harmadik alkalommal Szün Jin-szen és tanítványa megpillantott egy embert a folyóban, aki egy hosszú nyélre kötözött hálót meregetett a vízbe.

– Mit csinál? - kérdezte Szün Jin-szent a tanítvány.

– Halat fog - válaszolta a Mester.

– Aha - bölintott a tanítvány.

És amikor délután megálltak, hogy elfáradt tagjaik megpihenhessenek, a tanítvány levetette az ingét, és merni kezdte vele a vizet. A Mester nézte és hallgatott.

A bokrok ágain illatos húsú gyümölcsök ringatóztak, és az égen daloltak a madarak.

Negyedik alkalommal Szün Jin-szen és tanítványa egy embert pillantott meg a folyó jegén, amint az zsineget lógatott a lékbe.

– Mit csinál? - kérdezte Szün Jin-szent a tanítvány.

– Halat fog - válaszolta a Mester.

– Aha - bölintott a tanítvány.

És amikor délután megálltak, hogy elfáradt tagjaik megpihenhessenek, és a tanítvány rohant, hogy körbefúrászelje magát a folyó jegén, Szün Jin-szen magához szólította, és botjával vadul hadonászva elkergette a tanítványt.

A bokrok ágait vastagon belepte a hó, és a madarak az égen némán, behúzott nyakkal repültek. Ki tudja, merre, hová?